

cashless case challenge

STUDIJA SLUČAJA

Zadatak: Identifikujte problem koji želite da rešite kako biste podstakli bezgotovinsko plaćanje i time doprineli smanjenju sive ekonomije u Srbiji do 2020. godine. Problem se može odnositi na mogućnosti i uslove za bezgotovinsko plaćanje na nacionalnom ili lokalnom nivou, u javnom ili privatnom sektoru, u svim ili pojedinim granama privrede, i može se posmatrati iz različitih uglova kao što su marketinški, tehnološki, regulatorni, socijalni, sigurnosni. Predložite rešenje, opišite aktivnosti koje treba da se sprovedu, i interesne grupe koje treba uključiti. Navedite ciljne javnosti / korisnike i prednosti predloženog rešenja, i definišite plan promotivnih aktivnosti. Opišite efekte vašeg rešenja i doprinos u suzbijanju sive ekonomije.

UVOD – O SIVOJ EKONOMIJI

Siva ekonomija je način poslovanja kojim se izbegava poštovanje zakona i plaćanje poreza u cilju sticanja koristi za sebe, a na štetu čitavog društva. Evropska komisija definiše pojam sive ekonomije kao skup ilegalnih aktivnosti kojima se obavljaju ekonomske transakcije ili skup aktivnosti koje nisu protivzakonite, ali se ne registruju ili prijavljuju, kako bi se na taj način izbeglo plaćanje poreza i nadzor nadležnih organa.

Siva ekonomija kao pojava koja podrazumeva neregistrovane transakcije između dve ili više strana se može podeliti u dve kategorije od kojih svaka zahteva posebne tehnike i metode za njeno suzbijanje. Sa jedne strane, siva ekonomija obuhvata transakcije u kojoj jedan učesnik želi da izbegne plaćanje poreza, a drugi učesnik ne vidi benefite prijavljivanja neregistrovane transakcije, ili nije svestan da time učestvuje u sivoj ekonomiji i u tom smislu ta strana postaje “pasivna” strana u transakciji. Ovaj tip sive ekonomije definiše se kao “pasivna siva ekonomija” i može se smanjiti promovisanjem bezgotovinskog plaćanja i ograničavanjem korišćenja gotovine, nagradnim igrama kao što je “Uzmi račun i pobedi”, informativnim kampanjama i edukacijom stanovništva i slično.

Sa druge strane, imamo “aktivnu sivu ekonomiju” koja se može definisati kao pojava u kojoj obe strane u transakciji svesno izbegavaju da koriste bezgotovinsko plaćanje i prijave obavljene transakcije, kako bi izbegli plaćanje poreza ili kako bi se obavila ilegalna kupovina/prodaja. Dok promovisanje bezgotovinskog plaćanja može uticati na smanjenje “pasivne sive ekonomije”, u ovom slučaju ova mera nije dovoljna i potrebno je uključiti i druge, kao što je: učestalija inspekcija, uvođenje strožih zakonskih mera i slično.

Primeri sive ekonomije sa kojima se najčešće susrećemo u praksi uključuju: neizdavanje fiskalnih računa, neprijavlivanje radnika, isplata zarada na ruke, šverc robe, obavljanje delatnosti bez registrovane firme, prodaja akcizne robe (duvan, alkohol, kafa, benzin) na ulici.

Uzroci sive ekonomije

Siva ekonomija je kompleksna pojava, koja sa sobom nosi veliki broj ekonomskih i socijalnih posledica, kao što su:

- Lošije javne usluge i kvalitet života zbog slabije naplate poreza iz kojih se finansiraju putevi, škole, bolnice, penzije, socijalna zaštita, kultura;
- Otpuštanje radnika, smanjenje investicija i zatvaranje preduzeća koja posluju u skladu sa zakonom i plaćaju sve poreze, usled nelojalne konkurencije preduzeća iz sive zone koja prodaju neproverene proizvode i usluge po nižoj ceni bez plaćanja poreza;
- Narušavanje prava, bezbednosti i zdravlja zaposlenih kojima poslodavci ne uplaćuju doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezaposlenosti, osiguranje u slučaju povrede na radu;
- Ugrožen kvalitet i zdravstvena ispravnost proizvoda koji ne podležu kontroli, što predstavlja rizik po bezbednost, zdravlje i prava potrošača.

Uzroci sive ekonomije su mnogobrojni, a među važnije spadaju:

- Nizak nivo poreske kulture građana i privrede, koji je uglavnom prouzrokovan nepoverenjem u državne institucije i nedovoljnom informisanošću;
- Neefikasnost državnih organa (inspekcije, carina, sudstvo, policija), korupcija i tolerancija prema sivoj ekonomiji;
- Visoko poresko i neporesko opterećenje sa dodatnim administrativnim barijerama i visokim administrativnim troškovima za privredu i građane;
- Visoka stopa nezaposlenosti i siromaštvo.

Sistemska borba protiv sive ekonomije

Vlada Srbije sistemski radi na smanjenju obima sive zone od decembra 2014. kada je na inicijativu NALED-a i društveno odgovornih kompanija okupljenih u Savezu za fer konkurenciju formirano Koordinaciono telo za suzbijanje sive ekonomije u čijem radu učestvuju resorni ministri za oblasti finansija, privrede, trgovine, poljoprivrede, građevinarstva i rada. Godinu dana kasnije usvojen je nacionalni program i akcioni plan za smanjenje sive ekonomije i definisane su konkretne mere za efikasniji nadzor nad tokovima sive ekonomije, unapređenje funkcionisanja fiskalnog sistema, smanjenje administrativnog i parafiskalnog opterećenja privrede i građana, i podizanje svesti o značaju suzbijanja sive ekonomije. Jedan od važnih ciljeva Nacionalnog programa je i stimulacija bezgotovinskog plaćanja kao instrumenta suzbijanja sive ekonomije.

U okviru implementacije Nacionalnog programa, Vlada Srbije proglasila je 2017. i 2018. godinama borbe protiv sive ekonomije. U okviru edukativne kampanje organizovana je nagradna igra sa fiskalnim računima i slipovima "Uzmi račun i pobedi", i takmičenje za najbolje studentske ideje koje mogu da doprinesu razvoju bezgotovinskog društva – Cashless Case Challenge.

UTICAJ BEZGOTOVINSKOG PLAĆANJA NA SIVU EKONOMIJU

Veća upotreba bezgotovinskog plaćanja odnosno platnih kartica doprinela bi smanjivanju sive ekonomije u Srbiji jer takav vid kupovine čini transakcije potpuno transparentnim. Činjenica da je plaćanje obavljeno elektronski i da novac prelazi sa računa kupca na račun prodavca čini tok tih sredstava vidljivim što nije uvek slučaj sa transakcijama u kešu gde, u slučaju da na primer nije izdat fiskalni račun, promet ostaje potpuno neprimetan za poreske organe. Omogućavanjem plaćanja karticom umanjuje se šteta u slučaju odluke trgovca da ne izda fiskalni račun.

Posedovanje POS terminala za prijem kartica propisano je članom 6 Zakona o fiskalnim kasama i obavezno je za kompanije u nekoliko sektora (hrana, piće, duvanski proizvodi, gas i benzin, kućni uređaji, delovi za automobile, odeća, nameštaj, kozmetika i lekovi). Reč je o akciznim proizvodima i proizvodima za kojima postoji visoka tražnja zbog čega su često predmet šverca i prodaje na nelegalnim mestima bez izdavanja fiskalnog računa.

POS terminal može da poseduje samo uredno registrovan privredni subjekt. Uređaj može da se dobije samo preko banke i banka je ta koja proverava da li trgovac ispunjava uslove da poseduje POS terminal. Pojedine banke čak i posećuju trgovce kako bi se uverile da nema aktivnosti mimo propisa. U mnogim zemljama se razmatra mogućnost povezivanja fiskalne kase i POS terminala.

Fiskalni račun i plaćanje karticom je moguće stornirati, ali je to nešto teže u slučaju bezgotovinskog sistema jer će takvu aktivnost registrovati ne samo banka prodavca već i banka kupca, kao i kompanija koja izdaje karticu (Mastercard, Visa i dr).

Promovisanje bezgotovinskog plaćanja jedan je od načina da se smanji udeo pasivne sive ekonomije, koja je najzastupljenija u maloprodaji (hrana, piće i duvan). Pasivna siva ekonomija podrazumeva situacije u kojima jedna strana, a to je potrošač, nije svesna da je transakcija neprijavljena i da na nju nije plaćen porez. Samo u 2014. budžet Srbije je zbog pasivne ekonomije ostao uskraćen za oko 127 milijardi dinara. Mogućnost jedne države da registruje neprijavljene transakcije i posledično naplati porez, znači ulaganja u zdravstvo, školstvo, socijalna davanja i druge potrebe koje se finansiraju iz budžeta.

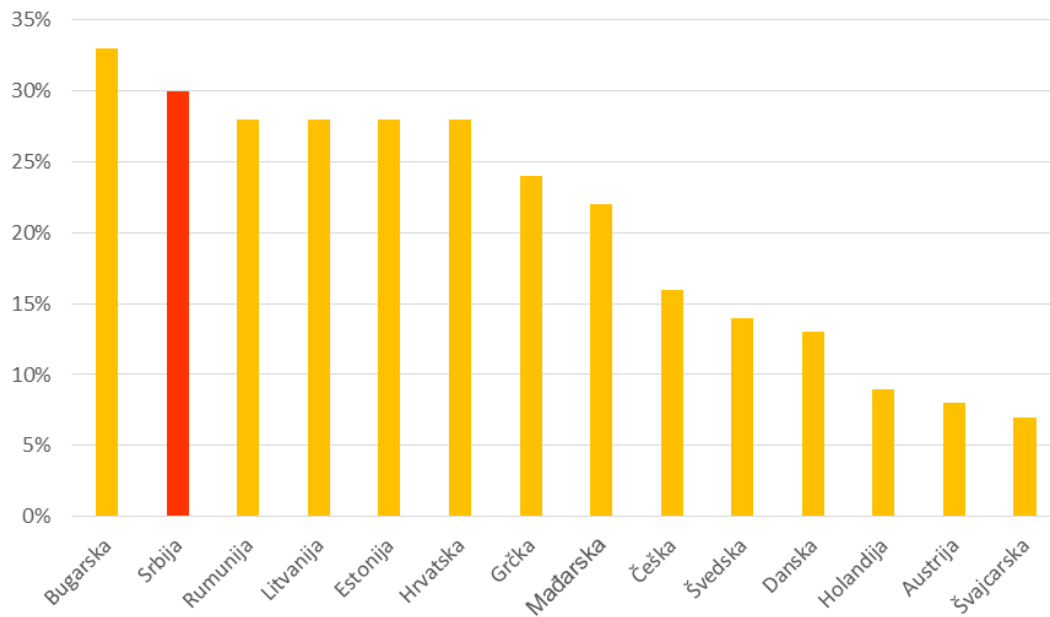
Prema podacima Evropske statističke kancelarije EUROSTAT, nacionalnih banaka i kompanije Mastercard, Srbija je na začelju Evrope po broju izdatih kartica i POS terminal u Evropi, iza nje su samo BiH i Rumunija. Takođe, kada se pogleda udeo bezgotovinskih transakcija u BDP-u zemlje, Srbija je pri dnu liste 31 evropske zemlje, ispred Rumunije, Bugarske, BiH i Grčke.

Analiza Moody's iz 2016. o uticaju bezgotovinskog plaćanja na rast bruto domaćeg proizvoda u 70 nacionalnih ekonomija pokazuje da je, kada je reč o Srbiji, povećana upotreba elektronskih načina plaćanja obezbedila uvećanje BDP-a naše zemlje za 230 miliona dolara. Doprinos povećane upotrebe kartica ogleda se i u 2.939 otvorenih radnih mesta u Srbiji godišnje, u periodu od 2011. do 2015.

ANALIZA STANJA U SRBIJI

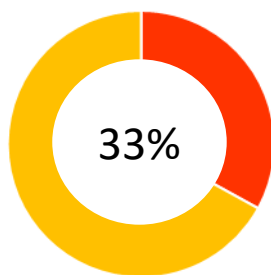
Prema poslednjim dostupnim analizama, siva ekonomija u Republici Srbiji iznosi oko 30% BDP-a, što nas čini zemljom sa izuzetno visokim stepenom izbegavanja poreskih obaveza (prosek u državama regiona iznosi oko 22-33% učešća u BDP-u, dok razvijene zemlje Zapadne Evrope dostižu cifru od 15% BDP-a u svojoj zoni).

Procenjen obim sive ekonomije u Evropskim zemljama – izvor Evropska komisija I FREN (2013)

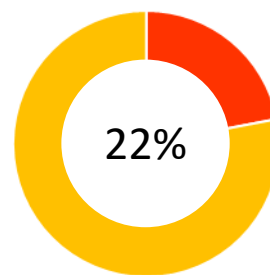

Istraživanja stavova građana, koja od decembra 2014. periodično sprovodi Ipsos Strategic Marketing za potrebe NALED-a, pokazuju konzistentne rezultate koji upućuju da većina građana Republike Srbije (86-94%) lično podržava borbu protiv sive ekonomije, gotovo 70% ne opravdava postojanje sive ekonomije i gotovo su jednoglasni u oceni da nelegalno poslovanje narušava prava radnika, smanjuje prihode države i ugrožava preduzeća koja posluju pošteno i u skladu sa zakonom. Međutim, 2/3 građana ipak smatra da siva ekonomija predstavlja način preživljavanja za siromašne, dok četiri od deset građana tvrdi da siva ekonomija ne utiče na njihov život.

Tri najčešće asocijacije na sivu ekonomiju predstavljaju rad na crno (u smislu neprijavlivanja radnika i/ili njihovih doprinosa), izbegavanje plaćanja poreza državi i prodaja robe na crno. S druge strane, svaki deseti građanin ne ume da objasni šta je za njega siva ekonomija i ne postoji dovoljna svest građana o njihovoj neposrednoj ulozi u suzbijanju ove pojave.

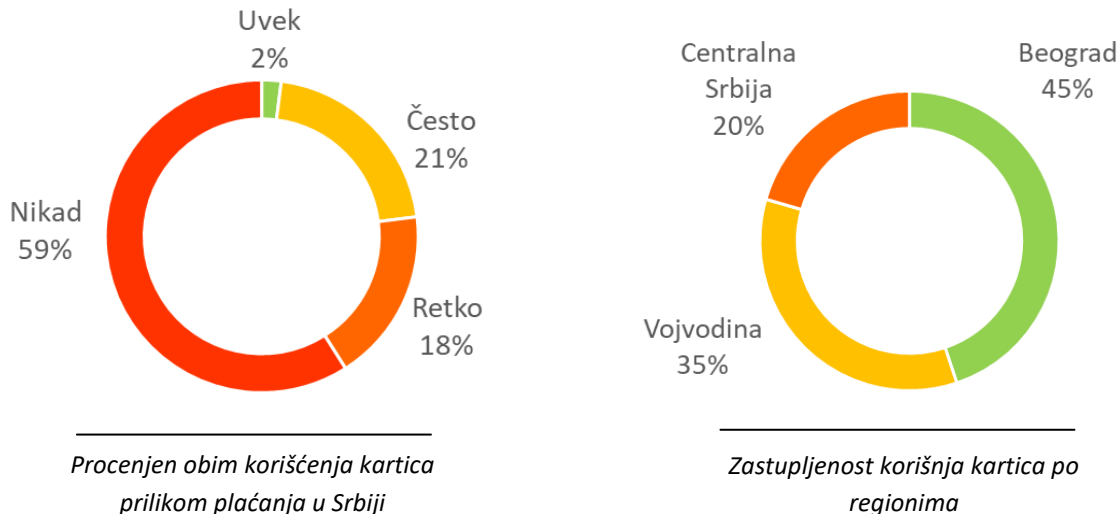
Procenat građana koji bi prijavio poslodavca koji zapošljava na crno

Procenat građana koji bi prijavio prodajno mesto na kojem ne izdaju fiskalni račun

Kada je reč o elektronskom plaćanju - ono se u Srbiji koristi daleko manje nego u razvijenim zemljama, ali je u poređenju sa zemljama u okruženju stepen korišćenja elektronskih transakcija viši nego u Bugarskoj, Crnog Gori i Bosni i Hercegovini. Ovaj vid plaćanja ima potencijal za brz razvoj. Potencijal rasta elektronskog plaćanja se najbolje vidi ako se posmatraju internet transakcije. Kumulativni rast od preko 60% se beleži i u broju i u vrednosti transakcija između 2013. i 2015, a najveći deo tog rasta upravo dolazi od platnih kartica.

Iako platne kartice imaju puno potencijala, i njihov udeo u ukupnim internet transakcijama je prešao 20%, najveći deo internet plaćanja (75%) je još uvek pouzećem. Gotovo četvrtina građana često koristi karticu prilikom plaćanja (od ovog broja svega 2% uvek), dok preko polovine građana (59%) ističe da nikada ne koristi karticu prilikom kupovine. Ipak, može se primetiti lagani rast korisnika platnih kartica u zemlji – podaci Narodne Banke Srbije pokazuju da je krajem juna bilo skoro 90 hiljada aktivnih debitnih kartica više nego krajem marta. Kartice se više koriste u gradu (30%) nego u selu (13%), a posmatrano po regionima najzastupljenije su u Beogradu, potom Vojvodini i na kraju centralnoj Srbiji.

Stariji građani, oni sa nižim obrazovanjem, kao i članovi domaćinstava sa malim prihodima češće izjavljuju da nikada ne koriste karticu kao sredstvo plaćanja. Tako 82% mladih od 18 do 29 godina retko ili nikad ne koristi kartice u plaćanju. Ovaj vid plaćanja najviše koriste osobe između 30 i 44 godine (40% koristi, 60% ne koristi), kod osoba starosti od 45 do 59 godina korišćenje kartica pada na 25%, dok kod starijih od 60 godina na svega 10% korisnika. Kad posmatramo obrazovnu strukturu, 7% osoba koje imaju osnovno ili niže obrazovanje koristi kartice. Kako stepen obrazovanja raste tako se broj korisnika kartice višestruko povećava, pa je tako kod osoba sa završenom srednjom školom situacija tri puta bolja – 24% koristi kartice, a od onih koji su završili više škole ili fakultete 52% koristi ovaj vid plaćanja. Sličan trend primetan je i kod prihoda – oni koji ostvaruju prihode do 24.000 dinara koriste kartice u 11% slučajeva, oni koji zarađuju od 24.000 do 38.000 koriste kartice u 27% slučajeva, a oni koji zarađuju preko 38.000 dinara koriste kartice u 53% slučajeva.

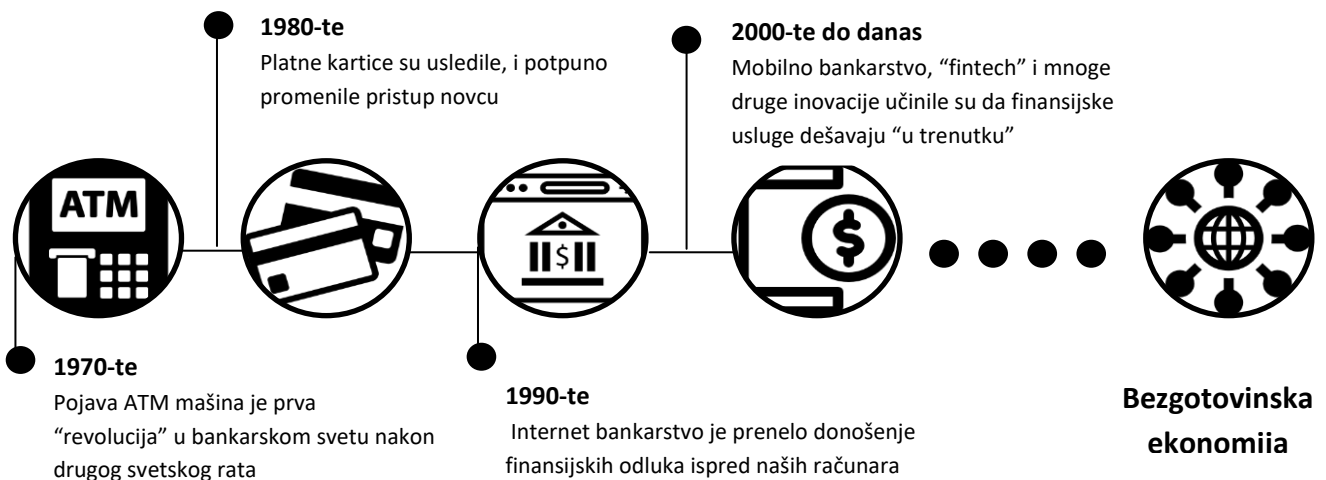
MasterIndex istraživanje kompanije Mastercard o finansijskim navikama i potrebama aktivnih korisnika kartica u Srbiji (iz 2016.), pokazalo je da je Srbija dominantno debitno tržište jer 75% ispitanika koristi isključivo debitne kartice, što je za 15,4% više nego prošle godine. Ovo istraživanje takođe pokazuje da 13% ispitanika ima i debitnu i kreditnu karticu, dok 7% ispitanika koristi samo kreditne kartice. Debitnim karticama najčešće se plaćaju hrana i odeća, kao i u slučaju kreditne kartice - za kupovinu hrane (44%) i odeće (35%). Lokacije na kojima bi građani želeli da plaćaju karticama, ali trenutno nema dovoljno ili nema uopšte POS terminala su:

- pijace (24% ispitanika)
- lokalne prodavnice (19%)
- kiosci i trafike (14%)
- sve državne i opštinske institucije (13%)
- sva taksi vozila (13%)
- ispostave telekomunikacionih kompanija (8%)

KONAČNO REŠENJE U SUZBIJANJU SIVE EKONOMIJE – CASHLESS ECONOMY

Krajnja pobjeda nad sivom ekonomijom je pojam koji je u svetu poznat pod nazivom “Cashless Economy” ili “Cashless Society”. Takozvana “Bezgotovinska Ekonomija” predstavlja ekonomsko stanje države u kojem je upotreba kovanog i štampanog novca u finansijskim transakcijama potpuno zamenjena digitalnim novcem. Koncept ovog pojma je zasnovan na finansijskim inovacijama nastalim u proteklih 30 godina, kao što su platne kartice, plaćanje putem različitih elektronskih uređaja, pa i kriptovalute.

Evolucija finansijskih usluga

Uspostavljanje bezgotovinske ekonomije ima brojne benefite za sve učesnike u privredi. Sa aspekta države na primer, što je veći broj transakcija koje su digitalne, to su finansijski tokovi transparentniji, a mogućnosti za sivu ekonomiju i korupciju manje što je preduslov društvenog napretka. Pojedincima je olakšano plaćanje putem digitalnih kanala i praćenjem njihovih transakcija, omogućuje se bolji pristup finansijskom sistemu uopšte. Preduzeća posluju efikasnije i smanjuju im se troškovi obrade i prenosa novca. Smanjuje se rizik od krađa i pljački, i ostvaruju se uštede u štampanju, transportu, čuvanju i rukovanju kešom - malo ljudi je svesno da i gotovina ima svoju cenu jer troškovi koji prate izradu i čuvanje keša jednu zemlju koštaju 1,5% BDP-a (u slučaju Srbije to znači da građani zbog korišćenja keša gube oko 450 miliona evra).

Prednosti bezgotovinske ekonomije i nedostaci koji postoje usled sive ekonomije

- Veći prihod od poreza
- Veća kontrola
- Manji trošak obrade novca

- Manji rizik nošenja novca
- Olakšano plaćanje
- Bolji pristup finansiranju

- Efikasnije poslovanje
- Manji troškovi u vezi sa novcem

- Gubici usled “sive” ekonomije
- Manjak kontrole i uvida

- Otežan pristup finansiranju usled nedostatka transakcione istorije
- Rizik nošenja novca

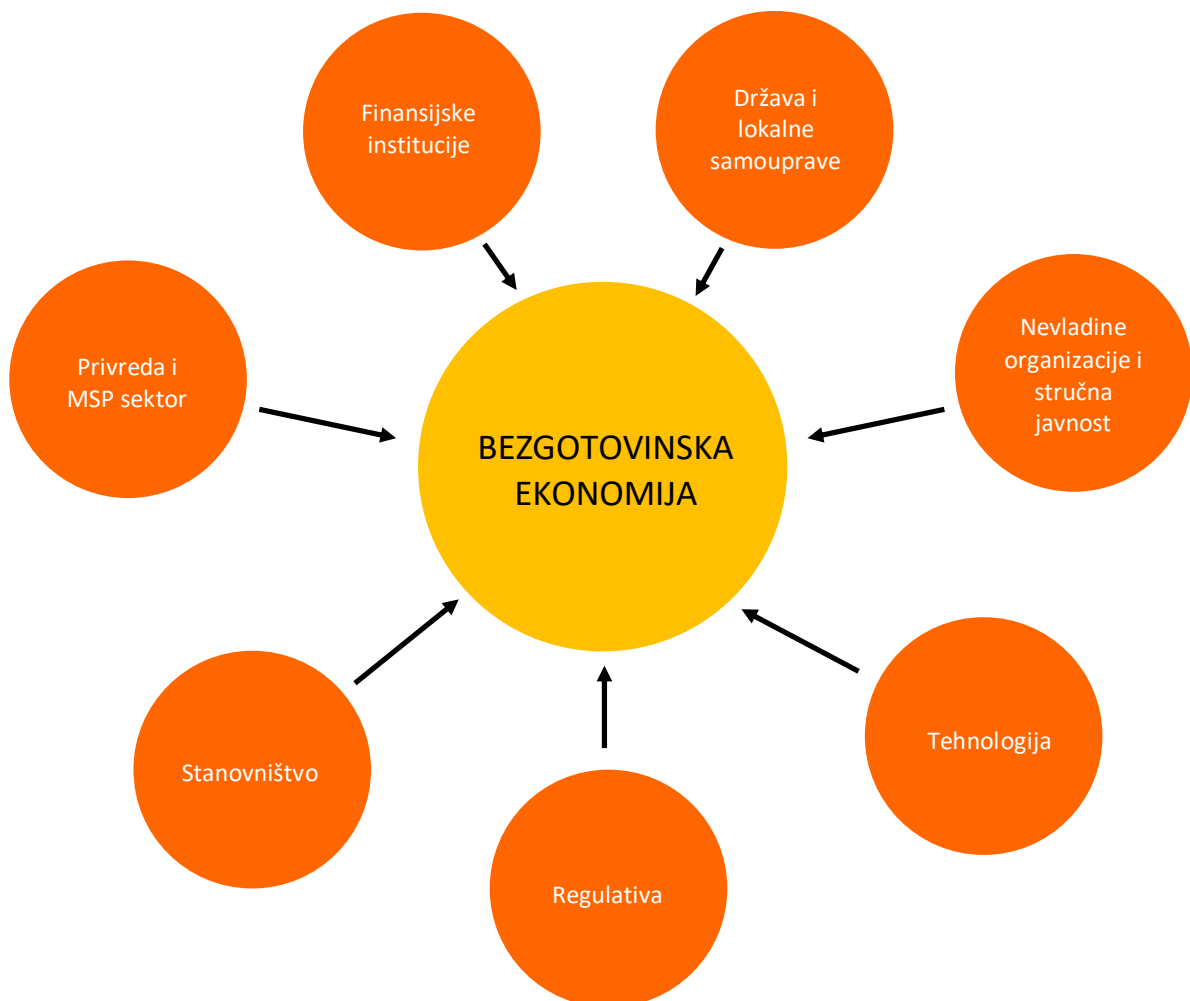
- Nelojalna konkurencija usled “sive” ekonomije
- Otežano finansiranje

Razvijene zemlje poput onih u Skandinaviji već godinama idu ka bezgotovinskoj ekonomiji. Švedska je na dobrom putu da postane prva zemlja na svetu koja će ukinuti gotovinu do 2023. godine. Procenjuje se da se svega 18% transakcija u švedskim radnjama obavlja kovanicama i novčanicama, što je duplo manje nego pre pet godina kako su pokazali podaci Švedske centralne banke Riksbank. Praktičnost i sigurnost koje pruža plaćanje platnim karticama glavna je motivacija za njihovo korišćenje, što podstiče uvođenje novijih metoda kao što su mobilni i digitalni novčanici. Na dalekom severu Evrope postaje uobičajeno da u izlozima radnji stoje obaveštavanja „Ne prihvatamo keš”, a osim kartica plaćanje se sve češće obavlja preko mobilnih aplikacija kao što je Swish.

Postepeno se ukidaju velike novčanice (Evropska unija eliminiše 500 evra) i tako dodatno stimuliše upotreba e-plaćanja i smanjuju mogućnosti za falsifikovanje čemu su posebno izloženi visoki apoeni. Južna Koreja otišla je i korak dalje planom da do 2020. ukine metalne novčiće i uštedi na troškovima izrade.

KLJUČNI ČINIOCI I INTERESNE GRUPE

Srbija još uvek ima velikih izazova sa sivom ekonomijom, i treba da sprovede mnoge inicijative i veliki broj aktivnosti da bi bila na putu ostvarenja koncepta bezgotovinskog društva. Bez obzira na razlike u stepenu razvijenosti bezgotovinskog društva, ključni činioци i interesne grupe su u svim zemljama uglavnom isti:

Uloga i aktivnosti države

Država je jedan od ključnih činilaca u borbi protiv sive ekonomije i podsticanju bezgotovinskog društva kroz zakone koje donosi, funkcije koje obavlja (kontrolna, represivna, podsticajna – npr. inspeksijski nadzor, kažnjavanje nelegalnog poslovanja, poreske olakšice za društveno odgovorna preduzeća) i inicijative koje sprovodi. U tabeli su prikazani primeri inicijativa za suzbijanje sive ekonomije, kao i zemlje Balkana (uz Slovačku) koje su ove inicijative na određen način implementirale.

Regulativa/ Inicijativa	Srbija	Slovenija	BiH	Bugarska	Hrvatska	Slovačka
Obavezno elektronsko plaćanje plata i beneficija	✗	✓	✓	✗	✓	✗
Obavezno elektronsko plaćanje socijalnih benefita	✗	✓	✗	✓	✓	✗
Ograničena maksimalna vrednost koje se može isplatiti kešom	✗	✓	✗	✓	✗	✓
Obaveza posedovanja i korišćenja fiskalnih kasa	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Obaveza posdovanja POS terminala	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Lutrije sa fiskalnim računima / slipovima	✓	✗	✗	✓	✓	✓
Poreske povlastice za potrošače	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Poreske povlastice za prodavce	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Inicijative poput nagradnih igara sa fiskalnim računima i slipovima su se pokazale kao dobar mehanizam za jačanje svesti građana i njihovo aktivno uključivanje u suzbijanju sive ekonomije. Nagradna igra “Uzmi račun i pobeđi” koju je organizovala Vlada Srbije u saradnji sa NALED-om u februaru i martu ove godine je ostvarila izuzetne rezultate:

- 37% građana je učestvovalo direktno ili preko porodice – poslato je 8,5 miliona koverata sa računima i slipovima
- Promet preko fiskalnih kasa je povećan kod svih obveznika za 7.64%, odnosno više od 7 milijardi dinara
- Plaćanje karticama je povećano za 18.5%
- Ukupna vrednost bezgotovinskih transakcija je povećana za 17.5%
- Povećanje broja prijavi građana za neizdate račune za 47%
- Procenat građana koji podržava suzbijanje sive ekonomije se povećao na rekordnih 94%

Zakonski okvir, edukativne kampanje i podsticaji su veoma važni u izgradnji poreske kulture i navika potrošača.

Regulatorni okvir

Za bezgotovinsko plaćanje relevantan je čitav niz propisa među kojima se izdavaju:

- Zakon o platnim uslugama - kojim se uređuje pružanje platnih usluga, elektronski novac, platni sistemi i rad platnih institucija
- Nacrt zakona o e-upravi – koji će propisati online plaćanje preko portala e-Uprava, i vođenje elektronske evidencije svih podataka o uplatama
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma – kojim se propisuje maksimum za gotovinsko plaćanje (do sada je limit bio 15.000 evra, a novi predlog je da se spusti na 10.000 evra)
- Zakon o republičkim administrativnim taksama

- Zakon o fiskalnim kasama – koji uređuje koje delatnosti moraju imati obezbeđen terminal za bezgotovinsko plaćanje i obavezu izdavanja slipa
- Nacrt zakona o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima poslovanja kod platnih transakcija na osnovu platnih kartica – koji će propisati maksimalne iznose naknada koje banka izdavalac kartice može platiti banci prihvatioću kartice i druge mogućnosti za korisnike platnih kartica

Mala i srednja preduzeća

Iako značajno manje doprinose bruto domaćem proizvodu u Srbiji nego u drugim zemljama u Evropi, mala i srednja preduzeća igraju ključnu ulogu u suzbijanju sive ekonomije. Razlog tome je da se upravo u njihovom poslovanju odigrava najveći deo sive ekonomije.

Istraživanja pokazuju da privrednici u Srbiji nemaju poverenje u sistem sankcionisanja privrednih subjekata koji ne posluju u skladu sa zakonom – naime, samo tri od deset privrednika veruje da će preduzeća koja posluju u sivoj zoni biti otkrivena, svaki peti da će to preduzeće biti kažnjeno, a tek svaki osmi da će kazna biti naplaćena.

Takođe, istraživanja su pokazala da samo 10% preduzeća tvrdi da su uslovi poslovanja u Srbiji dobri, a 57% njih smatra da siva ekonomija loše utiče na njihovo poslovanje. Kao sektore u kojima je najzastupljenija siva ekonomija naveli su građevinarstvo, trgovinu, ugostiteljstvo i advokatske usluge. Kao najveće poboljšanje u poslovanju u Srbiji u prethodnih godinu dana istakli su uvođenje e-uprave i e-poslovanja. Tri četvrtine preduzeća veruje da je država odlučna u borbi protiv sive ekonomije, što je za 25% više u odnosu na prošlu godinu.

Finansijske institucije

Banke, pošta i druge finansijske institucije takođe igraju ključnu ulogu u suzbijanju sive ekonomije. Njihovo delanje je usmereno na finansijsku inkluziju stanovništva, odnosno uključivanje stanovništva u bankarske sisteme i njihovo navikavanje na korišćenje samih finansijskih usluga. U Srbiji 62% stanovništva starije od 15 godina ima račun u banci, što je iznad regionalnog proseka.

Građani prvi put postaju kreditno vidljivi za banke korišćenjem kreditne kartice, koje su najčešći način da građani uspostave svoju kreditnu istoriju. U razvijenim zemljama, prelazak iz kreditne nevidljivosti se dešava pre 25 godine što omogućava uvođenje posebnih bankarskih proizvoda kao što su studentski krediti. Banke u Srbiji ne nude studentske kredite upravo zbog nemogućnosti da se utvrdi kreditna istorija mlađih kategorija građana koji u malom procentu koriste kreditne kartica.

Finansijska infrastruktura nije dovoljno razvijena u Srbiji. Broj filijala na 100 hiljada stanovnika je najniži u regionu, a manji broj ATM mašina na 100 hiljada stanovnika ima samo Bosna i Hercegovina. Kako bi se prevazišao ovaj problem i omogućila bolja finansijska inkluzija stanovništva, te stvorili uslovi za šire korišćenje platnih kartica, Narodna banka Srbije je nedavno uvela mogućnost korišćenja “cash back” usluge – što znači da građani prilikom kupovine robe i usluga u trgovinskim objektima koji pružaju ovu uslugu uz plaćanje platnom karticom mogu istovremeno da podignu i gotov novac. Dodatno se razmatra uvođenje olakšica preduzetnicima za nabavku POS terminala ili prelazak na on-line fiskalizaciju (koja ne zahteva posedovanje POS-a), kao i uvođenje poreskih podsticaja za plaćanje karticom.

Takođe, razvojem e-bankarstva ukida se potreba za odlaskom na šalter pa samim tim i filijale gube na značaju, a platne usluge prebacuju se na kolosek elektronskog poslovanja (m-bankig i e-banking). Banke elektronsko bankarstvo podstiču i kroz ukidanje naknada za e-plaćanja i e-transakcije sa računa na račun. Neke banke omogućuju i da se novac podiže sa bankomata drugih banaka bez provizije.

Tehnologija

Bezgotovinskom društvu nas prirodno gura i razvoj tehnologija i interneta koji je početkom 90-ih koristilo tri miliona ljudi, a danas više od 3,5 milijarde. Globalna mreža učinila je proizvode dostupnijim i jeftinijim i vrednost dinarskih kupovina putem interneta povećana je u prvoj polovini ove godine 30% u odnosu na isti period 2016.

Jaka tehnološka platna infrastruktura je neophodna da bi se mogle sprovesti inicijative i strategije u vezi sa bezgotovinskim plaćanjem. Pod ovim se podrazumeva niz usluga koje omogućavaju plaćanje, prenos novca i slične finansijske usluge. Kratak pregled pružaoca ovih usluga u Srbiji je ispod:

Metodi plaćanja u Srbiji
Platne kartice: Mastercard, Visa, Maestro, AmEx, DinaCard
Pružalac platnih usluga, e-novčanik: PayPal
Mobilna plaćanja: Telenor PlatiMo
Poštanske usluge: JP Pošta Srbije
Pružalac platnih usluga: Skrill
Pre-paid vaučeri: QVoucher
Transferi novca: Western Union
Založni račun (<i>Escrow</i>): Limundo Cash
E-bankarstvo; Transfer novca preko računa

Kada je reč o mobilnim plaćanjima, tržište u Srbiji se nalazi u ranoj fazi razvoja. Ova oblast je zakonski regulisana, ali ne u potpunosti, jer je obuhvaćena brojnim drugim propisima. Oblasti kao što su zaštita potrošača, oglašavanje, trgovina i slično, nisu baš jasno definisane kada je reč o industriji mobilnih plaćanja.

Uglavnom su banke i mobilni operateri zainteresovani da omoguće upotrebu mobilnog plaćanja, a to čine putem različitih inicijativa: Societe Generale digitalna ekspozitura i omogućavanje digitalnog potpisa, Banca Intesa HCE, Telekom Serbia mPayment solution i slično.

Kada je reč o B2B transakcijama - interes za elektronskim fakturisanjem raste među kompanijama, a pored očiglednih koristi razlog su i njihovi poslovni odnosi sa kompanijama iz inostranstva koje su već uvele ili nameravaju da uvedu elektronsko fakturisanje.

Elektronsko fakturisanje je neminovnost, te se postavlja pitanje kako ga primeniti i kako olakšati preduzećima i revizorskim organima u Srbiji. Iako poreski propisi ne definišu elektronsko fakturisanje, uključujući osnovne principe (autentičnost, integritet i čitljivost), prepoznati su u različitim relevantnim propisima kao što su: Zakon o računovodstvu, Zakon o elektronskom dokumentu i drugi.

Kao i u Evropskoj Uniji, i u Srbiji najznačajniji rizici, ako račun izdat elektronskim putem ne ispunjava propisane uslove, su pre svega poreski: rizik da se ospori odbitak ulaznog PDV-a po osnovu elektronski primljenog računa i rizik da se trošak ne prizna za potrebe utvrđivanja poreza na dobit. Neki od izazova koji se odnose na elektronsko fakturisanje u Srbiji, a koje je potrebno rešiti su:

- elektronske fakture i papirne fakture treba da budu zakonski jednake
- razlika između elektronskih faktura i drugih elektronskih dokumenata
- proces elektronskog fakturisanja i dalje mora da obezbedi autentičnost i integritet
- elektronska faktura je standardizovano strukturirani niz podataka
- naglasak je na kontroli (e)poslovanja
- čuvanje elektronskih faktura
- čuvanje svih relevantnih podataka neophodnih za reviziju, kao što su dodatna dokumenta, dokaz da je transakcija obavljena, itd.

Reference

1. “Reducing the Shadow Economy through Electronic Payment”, EY report, 2015
2. “Istraživanje stavova građana o sivoj ekonomiji“, NALED, Septembar 2017
3. “MasterIndex istraživanje o finansijskim navikama i potrebama aktivnih korisnika kartica u Srbiji“, Mastercard, septembar 2016
4. “Istraživanje privrede o poslovnom ambijentu i reformama“, NALED, Januar 2017
5. “Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije“, Vlada Srbije, Decembar 2015
6. “Elektronska i mobilna plaćanja u svetu i u Srbiji“, Republika Srbija, Evropska Unija, 2015
7. “Finansijska inkluzija u Srbiji“, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, 2015
8. Analiza uticaja elektronskih plaćanja na ekonomski rast, Moody’s, 2016
9. Internet stranica Godine borbe protiv sive ekonomije – <http://uzmiracun.rs/>

Autori studije slučaja

Milica Stefanović, direktor za komunikacije i razvoj, NALED

Nemanja Jevtović, predsednik, Case Study Club

Rastko Damnjanović, potpredsednik za takmičenja u studiji slučaja, Case Study Club

Ivan Sardelić, član Potpredsedništva za takmičenja u studiji slučaja, Case Study Club

Nastasija Đurić Janković, član Potpredsedništva za takmičenja u studiji slučaja, Case Study Club

Zahvalnica

dr Dušan Vujović, ministar finansija, Vlada Republike Srbije

Artur Turemka, generalni direktor za tržište Balkana, Mastercard

prof. dr Goran Pitić, predsednik UO, Societe Generale banka / predsednik Saveza za fer konkurenciju, NALED

Violeta Jovanović, izvršna direktorka, NALED

prof. dr Milija Suknović, dekan, Fakultet organizacionih nauka

prof. dr Aleksandar Marković, prodekan za organizaciju i finansije, Fakultet organizacionih nauka

Svetlana Jovanović, asistent, Fakultet organizacionih nauka

prof. dr Vesna Damnjanović, rukovodilac Centra za poslovne studije slučaja, Fakultet organizacionih nauka

Jovana Ćirić, saradnik za komunikacije, NALED

Ivan Radak, savetnik za odnose s javnošću, NALED

Milica Dobrašinović, saradnik za odnose s javnošću, NALED

Irena Đorđević, istraživačica, NALED

Jasmina Radovanović, pravna savetnica, NALED

Dragana Ilić, pravna savetnica, NALED

Testiranje studije slučaja

Rastko Damnjanović, potpredsednik za takmičenja u studiji slučaja, Case Study Club

Tamara Tošović, potpredsednik za projekte, Case Study Club

Nataša Vladislavljević, potpredsednik za marketing i odnose sa javnošću, Case Study Club

OBAVEŠTENJE O AUTORSKOM PRAVU

© 2017 Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj (NALED)

Izrada studije slučaja Cashless Case Challenge omogućena je uz podršku kompanije Mastercard i Societe Generale banke. Autori studije slučaja su u potpunosti odgovorni za sadržaj studije slučaja, koji ne mora nužno odražavati stavove NALED-a i povezanih organizacija. Svi naponi su učinjeni kako bi se osigurala pouzdanost, tačnost i ažurnost informacija iznetih u ovom dokumentu. NALED ne prihvata bilo kakav oblik odgovornosti za eventualne greške sadržane u dokumentu ili nastalu štetu, finansijsku ili bilo koju drugu, proisteklu iz ili u vezi sa korišćenjem ovog dokumenta. Reprodukција i distribucija ovog dokumenta u druge svrhe, osim za potrebe takmičenja Cashless Case Challenge, nije dozvoljena bez pisanog odobrenja NALED-a.